

PYNT OG POP

Skoletjenesten

KUNST
INDUSTRI
MUSEET

SKOLETJENESTEN / KUNSTINDUSTRIMUSEET

Pynt og pop

Kunstindustrimuseets Japansamling er fuld af japansk kunsthåndværk og træsnit, som blev samlet ind i stor stil i årene efter museets stiftelse i 1890. I denne periode var der generelt stor interesse i Vesten for japansk kunsthåndværk, ligesom træsnit også var meget populære. Samlingen rummer både ældre kunsthåndværk, såsom sværdprydelser og foldeskærme, og eksempler på moderne kunsthåndværk og brugskunst fra tiden omkring museets opståen og frem.

I dag er også andre sider af japansk kultur blevet udbredt uden for Japan - fx populærkulturen, som den kommer til udtryk i dag. Den er måske ikke på museerne, men snarere blevet en del af vores hverdag. Japanske tegnefilm, de såkaldte anime-film, er populære både i biografen og som tv-serier og manga – japanske tegneserier – bliver oversat til dansk og ”vendt om” så de kan læses fra venstre til højre. Og dette er blot et par eksempler.

Graffiti i Tokyo

Hvad er populærkultur?

Du oplever kultur hver dag – ikke kun når du går på museer eller i biografen. Også når du ser en tegneserie, en reklame, graffiti, en musikvideo eller emballagen på et produkt du er ved at købe i supermarkedet. Mange teoretikere beskæftiger sig efterhånden med populærkulturen – den del af kulturen som indeholder tegneserier, graffiti og musikvideoer. Hvad kan vi bruge populærkulturen til? Og hvordan kan den defineres? Det er nogle af de spørgsmål som fx kulturteoretikere

og medieforskere beskæftiger sig med i forbindelse med populærkulturen. Nogle definerer populærkultur som noget mange mennesker holder af eller bruger, eller som massekultur, dvs. at det bliver produceret i meget stor udstrækning og er kommercielt og beregnet til masseforbrug. For andre er populærkultur defineret ved at være "folkets kultur", dvs. den er skabt af og bruges af folket og ikke af "det finere borgerskab" eller "de dominerende, magtfulde klasser". I andre definitioner kædes populærkulturen sammen med alt det, der er tilbage når den "fine kultur" (fx maleri og poesi) er sorteret fra. Den kædes også sammen med den postmodernistiske strømning, hvor grænserne mellem "fin kultur" og populærkultur brydes ned. Noget af det, der er fælles ved de forskellige måder at definere populærkultur på er, at det altid sammenlignes med og stilles overfor "noget andet", fx en "finere kultur". Hvordan man end definerer det, er populærkulturen en del af vores umiddelbare hverdag i form af fx reklamer, mode og meget af den underholdning vi bruger og forbruger.

Dragonball findes både som tegneserie, film, computerspil, merchandise og legetøj

Manga

Dragonball og Pokemon er to eksempler på japansk manga, som også i Danmark har været meget udbredt indenfor de seneste år. Manga i nutidens Japan forbruges lige så meget af voksne som af børn. Der findes uendelig mange typer manga, og der udkommer store tykke hæfter på uge- eller månedsbasis. Ofte bliver de læst på turen til og fra arbejde i de overfyldte toge.

Historien om manga-begrebets oprindelse starter hos kunstneren Katsushika Hokusai (1760-1849), hvis træsnit er verdensberømte. Han skabte en serie

skitsebøger med titlen Hokusai Manga, der bl.a. består af natur- og landskabsstudier, samt karikerede figurstudier. Men også før Hokusai var der i Japan tradition for, at billeder havde et underholdende element. Den form manga har nu: inddeling i rammer, som det kendes fra vestlige tegneserier, er et resultat af inspiration fra amerikanske tegneserier, som især blev udbredt i Japan efter 2. verdenskrig. Men bl.a. detaljefokuseringen og det dynamiske udtryk, der findes i nutidens manga kan også ses i ældre japanske billedtyper, fx i træsnittene.

Eksempel fra Hokusai manga

Ukiyo-e

Træsnittene, som blev meget populære i Japans Edo-periode (1603-1868) gik under betegnelsen ukiyo-e. Ukiyo-e betyder egentlig "billeder af den flygtige/flydende verden". Den flygtige verden, som træsnittene beskriver, er især fornøjelsernes verden – teatret, kurtisanerne og forlystelseskvarteret generelt. En anden del af motiverne var naturprospekter, der fx viste kendte steder på en hellig rute til Kyoto, eller Fuji bjerget set fra forskellige områder. Træsnittene, som blev trykt i mange eksemplarer, og altså masseproduceret i datidens målestok, var en billig form for underholdning og blev også brugt til at reklamere for teaterstykker og som en slags idol-billeder af berømte skuespillere, kurtisaner eller andre kendte personligheder i Edo (Japans hovedstad, det nuværende Tokyo). De var på mange måder en del af datidens populærkultur.

Katsushika Hokusai, fra serien *36 prospekter af Fujbjergeti* fra ca. 1831

Billeder af Japan

Japan åbnede sine grænser i 1854 efter kraftigt pres udefra. Før dette havde landet næsten totalt isoleret sig i over 200 år efter at have jaget kristne missionærer ud af landet og lukket alle havne for udenlandske skibe i 1639. Efter åbningen af landet blev japansk kunsthåndværk og japanske træsnit hurtigt udbredt i Vesten, som straks lod sig inspirere. I det japanske kunsthåndværk, som syntes at have en tæt forbindelse til naturen i både materialer, motiv og forarbejdning, fandt man et alternativ til den hurtigt voksende industrialisering i vesten.

I slutningen af 1800-tallet boomede "japonismen" i Europa. Man samlede på japanske genstande og lod sig direkte inspirere af japanske stiltræk eller videreudviklede det forhold til naturen, som man syntes at finde i japansk kunsthåndværk og kunst. I keramiske værker og glas kan man finde masser af eksempler på en direkte inspiration fra bl.a. japanske ukiyo-e træsnit.

Japan synes, selv i globaliseringens tidsalder, at have beholdt den aura af eksotisk og fremmed sted, som landet havde lige efter åbningen. Op gennem det 20. årh. har Japan fortsat inspireret kunstnere og designere, selvom det ikke har været de samme sider af kulturen, som har inspireret fx modernister og postmodernister. Modernisterne lod sig fortrinsvis inspirere af en zen-agtig enkelhed, mens postmodernismen så Japan som indbegrebet af en postmoderne virkelighed, hvor modsatte og flertydige tegn (fx templer og lysreklamer) flyder frit mellem hinanden, og hvor der ikke bliver skelnet mellem høj kunst og populærkultur.

De indtryk af Japan, som kom til Vesten i den store japonisme bølge i slutningen af 1800-tallet var ofte traditionelle billeder af geishaer, templer, traditioner, og et særlig harmonisk forhold til naturen, samt en ornamental tilgang til dekoration. I dag må disse billeder suppleres med mange andre. I manges bevidsthed har pop-kulturelle ikoner som Kitty og Manga-figurer har overtaget rollen som billedet på en "typisk japansk kultur".

Kitty dukker i forskellige udgaver

En nuttet kultur?

Både indenfor manga og animé og indenfor andre dele af Japans populærkultur finder man "det nuttede": fx figurer med store øjne og et harmløst og sødt udtryk. På japansk hedder begrebet "Kawaii" (= "nuttet") og dækker grundlæggende det, der ser sødt, uskyldigt og harmløst ud. Det er et bredere begreb end ordet nuttet, og kan bruges om mange ting. Kawaii er blevet betegnet som et vigtigt begreb for forståelsen af japansk samtidskultur, og kan både forstås i en konkret og en mere abstrakt sammenhæng.

En nuttet figur, som er nået langt udover Japans grænser er Kitty figuren. Kitty er fantastisk populær i Japan og kan fås i alle former - fra slik og legetøj til Fender guitarer og toastere. Også i Vesten er Kitty blevet udbredt. Man kan også finde det nuttede i det japanske gadebillede i form af teenagepiger, der klæder sig ud i flæsedede lille-pigekjoler. Sociologen Sharon Kinsella betegner unge pigers og kvinders fokus på det nuttede som et oprør overfor den rolle de forventes at indtage som voksne i det japanske samfund. Andre kritikere lægger vægt på at Japan selv - via denne "nuttede kultur" - kan ses som nuttet og dermed barnlig og umoden i forhold til den vestlige kultur, og især i forhold til USA efter Japans nederlag i 2. verdenskrig. Ifølge denne tolkning bliver der i populærkulturen taget vigtige samfundsmæssige problematikker op, som måske ikke er blevet taget alvorligt af politikerne.

Piger udklædt i "gotisk Lolita" tøj i Tokyo

Popkultur og kunst

I Japan i starten af 1990'erne kom nogle kunstnere, som hurtigt blev benævnt "neo-pop kunstnere" frem. Grunden til denne betegnelse var, at de i deres værker lod sig direkte inspirere af ting fra populærkulturen, som fx tegnefilm. Nogle kunstnere, fx Takashi Murakami, har bevæget sig så meget ind på populærkulturen, at de placerer sig på grænsen mellem kunst og populærkultur, og deres værker kan være så inspireret af manga at deres figurer til forveksling ligner noget fra en tegneserie. Ofte er deres værker samtidig inspireret af Japans traditionelle kunst og kunsthåndværk, som fx træsnittene. Begge dele kan siges om Murakami, som derudover også producerer badges, plastic figurer, kopper og andet merchandise, hvilket gør ham til både kunstner og forretningsmand. Han har "fabrikker" i både New York og Tokyo, hvor hans assistenter laver malerier og skulpturer efter hans anvisninger. Kunsten er således ikke længere en enkelt kunstners subjektive udtryk, men en del af en industri- og forbrugskultur, på samme måde som mange populærkulturprodukter.

Takashi Murakamis maleri 727

Litteratur forslag til videre læsning

Brehm, Margit (red.): *The Japanese Experience - Inevitable*, Ursula Blickle Foundation, Kraichtal, Hatje Cantz Verlag 2002

Jenkins, Donald (ed.): *"The Floating World Revisited"*, Portland Art Museum and University of Hawaii Press 1993

Kinsella, Sharon: "Cuties in Japan" I: *Women, media and Consumption in Japan*, University of Hawaii Press 1995

Lambourne, Lionel: *Japonisme : cultural crossings between Japan and the West*, Phaidon Press 2005

Mason, Penelope: *History of Japanese Art*, Harry N. Abrams 1993

My Reality - Contemporary Art and the Culture of Japanese Animation, Des Moines Art Center & Independent Curators International, New York 2001

Schodt, Frederik: *Dreamland Japan*, Stone Bridge Publishers 1996

Storey, John: *Cultural Theory and Popular Culture. An Introduction*, Pearson Education Limited 2001

Signe Marie Ebbe Jacobsen, 2006

Takashi Murakami: *Flower Ball (Kindergarten Days)* 2002